ARDEALUL NOSTRU MULTIETNIC…
ŞI TOTUŞI ROMÂNESC

de Prof.VASILE DUMA

Recitesc de fiecare dată cu interes lucrarea fostului mitropolit al Ardealului, Antonie Plămădeală," **Romanitate, Continuitate, Unitate** "(Sibiu,1988), despre istoria, limba şi cultura poporului român, având ca suport textul lui Johannes Tröster "*Das Alt- und Neu-Teutsche Dacia"* (Vechea şi noua Dacie germană), apărut la Nürnberg în anul 1666. Johannes Tröster a fost un erudit sas, bun cunoscător al românilor, care a încearcat să scrie o istorie a Transilvaniei pentru a demonstra vechimea etnicilor germani pe teritoriul vechii Dacii, pornind de la o confuzie de termeni: geți/goți, frecventă în epoca respectivă.

Rândurile de față nu-şi propun să demonteze această teorie (a făcut-o cu argumente suficiente Antonie Plămădeală), ci să evidențieze un alt aspect important, care se desprinde indirect din textul lui Tröster, şi anume rolul românilor şi al limbii române de liant între diversele grupuri etnice care au trăit şi trăiesc încă pe teritoriul Ardealului. Faptul că un etnic german, provenind dintr-o familie înstărită, cultivat, cu un deosebit spirit de observație şi intuiție, cunoaşte obiceiurile românilor, le vorbeşte limba (o demonstrează cuvintele şi expresiile pe care le transcrie, în paralel cu traducerea lor in limba germană, dar şi propriile afirmații "*şi le pot însumi vorbi limba"*-Antonie Plămădeală, op.cit.pag.106), arată că românii erau prezenți în viața de fiecare zi, iar limba lor era limba "oficială" a Ardealului, în ciuda faptului că erau doar tolerați, niciodată recunoscuți ca națiune, alături de cele trei națiuni privilegiate: ungurii, secuii şi saşii.

Chiar dacă la nivel oficial administrațiile săseşti, îngrijorate de ascensiunea elementului românesc, încearcă să ia măsuri pentru a încetini acest proces, mai ales în secolul al XVIII-lea("*căci Saşii, ca să poată suporta oarecum sarcinile publice, neproporționat de mari, ce li s-au aruncat în cârcă din partea celorlalte două națiuni (privilegiate), au primit pe pământul lor, ca zilieri, o mare mulțime de Valachi, şi aceştia s-au sporit acum atât de mult, încât aproape îi întrec pe Saşi",* ceea ce îl determină pe contele Königsegg, la 1727, "*sătul de veşnicele lamentări ale autorităților săseşti în contra Românilor, să facă regelui Carol III propunerea să strămute pe Români în Valachia-mică (Oltenia) şi să aducă în locul lor Germani".*-v. studiul lui Nicolae Togan "**Cea mai veche statistică autentică a românimei ardelene"**, Revista Transilvania 1900, nr.2-3, pag.46) intelectualii lor nu pot ignora realitatea şi o vor demonstra ori de câte ori vine vorba despre români, o națiune care îşi cerea drepturile, în virtutea unui adevăr elementar: vechimea lor pe acest pământ.

La începutul sec.al XIX-lea apare la Sibiu o lucrare cu caracter ştiințific "*Statistische Landeskunde Siebenbürgens im Grundrisse.* Ein Versuch von Johann Mich.Ballmann, I.Heft. Hermannstadt,1801", în care "În capitolul despre

limbile ardelene constată că cea mai cunoscută este limba românească, astfel că în Ardeal, afară de Secui "*jeder Inländer walachisch versteht und spricht.*" (Am citat din studiul lui Silvestru Moldovan intitulat "**Din literatura geografică a Transilvaniei- Scrierile geografice în secl.XIX"**, publicat în revista "Transilvania", 1900, nr.1, pag.20.). Iată şi alte aprecieri despre români ale acestui istoric sas Ballmann, aşa cum le găsim comentate de Silvestru Moldovan în studiul amintit mai sus:

"Despre noi *Românii* susține că suntem o amestecătură de Traci, Romani şi Slavi şi ne deneagă continuitatea, zicând că <<*aceia, care cred că Românii sunt vechii locuitori ai țării, nu cunosc deloc istoria Ardealului*>>*.* (…) în un capitol separat se spune că majoritatea o formează Românii: 4/7 din întreaga poporațiunea; urmează apoi Secuii, Saşii, Ungurii şi în fine frânturile de popoare. Mai departe arată autorul care sunt popoarele principale şi cele tolerate, apoi face cunoscut caracterul principal al fiecărui popor. Aici laudă cele trei națiuni principale, iar la Români apostrofează conservatorismul exagerat care culminează cu fraza:<<*asché am pomenit, asché oi lassá*>>*.*" (v. Silvestru Moldovan, studiul citat, *Transilvania*, 1900, nr.1 pag.19-20.). Şi Tröster menționa în opera sa această trăsătură a "*țăranilor români neînvățați"*, de a păstra legea strămoşească, transcriind acest "*assa am pomenit"* atât în latină (*"Haec est tradition"*), cât şi în germană: "*Wir haben so von unsern Vorvättern gelernet"* (Antonie Plămădeală, op cit.pag.108).

Această stare de lucruri nu a scăpat neobservată nici lui Petru Maior, care în a sa "**Istoria pentru începutul românilor în Dacia"** nota:"*pentru că românii sunt mai mulți decât ungurii şi saşii, aceştia din urmă de obşte ştiu limba românească, iară românii foarte puțini sunt care să grăiască ungureşte: săseşte apoi, de se află oarecare român să vorbească, e tocmai mirare"*(am citat din Antonie Plămădeală, "Romanitate.Continuitate.Unitate", pag.92).

(Ca o paranteză, îmi aduc aminte cum ne amuzam în copilărie când îi auzeam pe saşi vorbind în dialectul lor unii cu alții, înjurând însă în româneşte când începeau să se certe. Iar dacă se nimerea să fie de față şi români care participau la o discuție, atunci vorbeau numai româneşte, pentru ca aceştia să nu se simtă jigniți. Desigur erau şi excepții, dar majoritatea saşilor manifesta o mare disponibilitate de a trăi în bună înțelegere cu românii şi, prin urmare, rareori se întâmpla să se ivească vreun conflict între cele două comunități. Un alt exemplu edificator sub acest aspect mi se pare cel din localitatea Boian, județul Sibiu, sat aparținător domeniului Cetatea de Baltă, dăruit lui Stefan cel Mare de către Matei Corvin. Biserica Evanghelică de aici păstrează stema Moldovei, capul de bour cu stea între coarne(lucru singular în Transilvania), atât pe turnul de la intrare, cât şi pe zidul lăcaşului de cult. Saşii, la început catolici, apoi luterani, şi-au acoperit sfinții din biserică sub un strat de var, dar nu s-au atins de simbolurile româneşti, care au dăinuit până în zilele noastre la loc de cinste. Dacă nu ar fi existat permanent o bună înțelegere între cele două comunități sau dacă românii ar fi fost percepuți ca venetici care şi-au impus autoritatea administrativă (au înălțat zidurile bisericii punându-şi amprenta

arhitecturală prin plasarea în partea de sus, sub acoperis, de jur împrejur, a unui element decorativ specific mănăstirilor din Moldova, o friză din cărămidă roşie) , nu s-ar mai fi ştiut nimic de capetele de bour ale domnilor moldoveni de la Boian.)

Patruzeci de ani mai târziu, în 1842, pe când Dieta de la Cluj încerca să impună limba maghiară ca limbă de stat oficială în Transilvania în locul celei latine, un alt învățat sas, profesorul, istoricul şi pastorul Stephan Ludwig Roth, din Mediaş, publică broşura "**Războiul limbilor în Transilvania**", în care afirmă : "*Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci limba română*", pe care "*o înveți singur, pe stradă, în contact singur cu oamenii."* Ungurii nu au putut uita şi ierta această poziție a lui Stephan Ludwig Roth, dar şi participarea la Revoluția de la 1848, când s-a situat constant de partea națiunii române, şi îl condamnă la moarte "pentru înaltă trădare", în 1849. Numele celor care au săvârşit această faptă ticăloasă au căzut în uitare, în timp ce al lui Stephan Ludwig Roth este păstrat cu cinste, atât de etnicii germani, cât şi de românii ardeleni.

Faptul că saşii din Transilvania "înțelegeau şi vorbeau româneşte" se poate dovedi chiar şi mai devreme, la începurul sec.al XVI-lea, mai precis la 1521, anul redactării primului document scris în limba română (descoperit până acum), **Scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung,** un text scris într-o frumoasă limbă românescă , puțin diferită de cea vorbită astăzi, adresată judelui Braşovului, Hans Benkner. Scrisă cu litere chirilice, nefiind un act oficial, adresată totuşi unui oficial, scrisoarea dovedeşte ceea ce spuneam mai sus că saşii, indiferent de poziția socială , vorbeau româneşte, atunci când împrejurările cereau acest lucru. Dacă acest Hans Benkner nu ar fi cunoscut limba română şi nu ar fi avut o relație specială cu românul Neacşu din Câmpulung, atunci scrisoarea ar fi fost scrisă într-o limbă de cancelarie, slavona sau latina. Însuşi numele "românizat" al destinatarului scrisorii, "Hanăş", dovedeşte că cei doi (Neacşu şi judele Braşovului) vorbeau româneşte când se întâlneau, nefiind nevoie de un al treilea interlocutor, translator. Să nu uităm apoi că , în Şcheii Braşovului exista o puternică comunitate românească , ce va da prima şcoală cu limba de predare română din Transilvania şi numeroşi cărturari, care vor contribui la afirmarea conştiinței naționale şi promovarea scrisului în limba română .

Foarte interesantă din acest punct de vedere este şi studierea hărților istorice ale Transilvaniei, accesibile acum şi pe internet, multă vreme scrise în limba latină şi, poate tocmai de aceea, păstrând denumirile vechi ale principalelor localități, înainte de a consemna noile denumiri, de multe ori traduceri ale celor existente, date de cei care au colonizat țara şi s-au gândit să o facă a lor şi în privința asta. Dacă la început aveam Alba Iulia, prin sec.al XVII-lea numele este dublat cu traducerea lui în germană şi maghiară , adică Weisenburg, respectiv Feyrwar, pentru ca prin sec.al XVIII-lea numele inițial să dispară . De menționat că denumirea slavonă a cetății, folosită curent de către

biserica ortodoxă, Bălgrad (Cetatea Albă), nu apare menționată în nicio hartă, dovadă a faptului că românii şi religia lor nu au fost niciodată recunoscuți, doar tolerați. La fel este situația şi cu Sibiu, ortografiat la început Cibinum (Sibinum, Sibin,Zeben,etc.) şi abia după un timp să apară Hermannstadt,, care încet-încet îl va înlocui complet (1822), păstrând totuşi numele anterior pentru a denumi râul Cibin (Szebinum).

De altfel,primul dicționar geografic al Transilvaniei, realizat tot de un etnic german,(**Siebenbürger geogrphisch-,topographisch-,statistisch-,hydrographisch und orographisces Lexicon, bearbeitet und alphabetisch geordenet von Ignaz Lenk von Treuenfeld,** Wien, 1839,4 vol.) confirmă faptul că majoritatea denumirilor sunt româneşti, aşa cum le şi transcrie autorul:"*die meisten sind walachisch, die wenigsten ungarisch oder deutesch".*(v. Transilvania,1900,nr.4,pag.98, studiul lui Silvestru Moldovan.)

Exemplele se pot înmulți, dar cred că cele de mai sus sunt edificatoare pentru a susține ideea de bază a acestor rânduri, aceea că elementul românesc a avut un rol esențial în evoluția istorică a Transilvaniei, chiar dacă multă vreme a fost o "cenuşăreasă", vorbită numai de rău, permanent batjocorită, tolerată numai "extra muros", fiindu-i interzis accesul între zidurile oraselor. Cum istoria este scrisă întotdeauna de către învingători şi puternicii zilei, românii nu se prea regăsesc în cronici până în pragul epocii moderne, când Occidentul redescoperă cu o anumită voluptate Dacia străveche şi pe urmaşii dacilor de pe Columna lui Traian, **valahii** cum îi numeau cele trei națiuni privilegiate, **românii** cum se numeau ei înşişi: "*Valachul de azi se numeşte pe sine Ruminyi şi cu toată dejosirea sa de azi se ține mândru de vechea sa origine tradițională"*- notează un călător englez prin ținuturile ardelene (**"Hungary and Transilvania"** by John Paget, 1842, Leipzig-în trad.germană), citat de Silvestru Moldovan în studiul amintit mai sus, Revista"Transilvania",1900,nr.5, pag.116, adăugând: *"eu nu i-am aflat aşa de răi, cum mi-au fost descrişi.* (*…). Oricât de incult să fie Românul, el totuşi are un sentiment profund, el iubeşte țara ale cărei țarine au fost lucrate de moşii săi, iubeşte casa în care şi-au petrecut viața părinții săi şi iubeşte pământul în care osemintele acestora şi-au aflat locul de odihnă veşnică".*